List 38. **NOVICE** Tečaj XXV.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 18. septembra 1867.

Gospodarske stvari.

Delitev, zložba in drobitev zemljišč.

(Konec.)

Kar zadeva zložbo zemljišč, neovrgljivo je to da ravno pri delitvi pašnikov se zložba zemljišč vidno polajša. To mi more vsak, ki na deželi med kmeti živí, posebno na Krasu pritrditi. Tedaj delimo si pašnike priložno, pa staknimo kolikor mogoče svoje drekave (posamne kôse) skupaj, in varujmo si gozdov, kajti kjer gozdov ni, tam je tudi poljedelstvo žalostno.

Da bi zložba zemljišč kakor koli kmetijstvu škodovala, to je čisto čisto napačna misel, kajti posamna zemljišča enega kmeta v en kos zložiti, je skor nemogoče, tedaj tudi strah, da bi po zložbi en gospodar le eno sorto tal dobil, in da mu utegne potem ves pridelek spodleteti, ta je čisto prazen; kajti ko bi se zemljišča zložila, vsak posestnik bi iz sedanjih 10—20 kosov 3—4 naredil, tedaj bi 3—4 zložena zemljišča gotovo raznih sort zemlje imela, saj še ena sama njiva iz raznih prvin ali redivnih močí obstaja, od kterih so ene za ta sadež ali žito, druge pa zopet za druge rastline pripravne. In to je tudi že na tanko dognano, če kmetovalec semena in sadežev ne premenjava tako, da ena sorta najmanj na 6. leto zopet na isto njivo, kjer je letos rastla, ne pride, da njiva opeša, da noče roditi. Zraven tega mora kmetovalec, posebno na Krasu, kodar burja v suhi zimi dosti zemlje z njive izpiha, zemljo po njivah dopeljevati, tedaj se lahko druge sorte zemlje po njivi zmeša. Kdo more dalje tajiti, da ne bi obdelovanja kmetije zaželena zložba zemljišč vsestransko polajšala?

Napačna in nepogojno napačna misel je ta, da raztresena ali majhna zemljišča se lože obdelovati dajo nego zložena ali veča. Dobro obdelano zemljišče, bodi-si majhno ali veliko, daje obilih in lepših pridelkov; o tem ni dvombe. Pri kmetu posli zeló malo obdeljujejo zemljišča, kajti gorjé kmetu, ki sam sè svojo družino ne kmetuje. Pregovor: „drugi delajo, drugi snedó“ je pravičen. In če kmet, kteri ima bolj obširno kmetijo, kako deklo, hlapca ali celó najemnika pri delu rabi, gotovo je skrbni gospodar v vrsti svojih delavcev, tedaj tukaj ne bo slabo, zanikerno, ampak o pravem času in popolno delo storjeno.

Pri zložbi zemljišč ni govora o velikih posestnikih, *(? Vred.)* kajti ti imajo tako večidel tudi velike kose zemljišč, eni tudi cela posestva skupaj.

Resnica, da bi bilo vladi davke od malih posestnikov, kteri dosti „parcel“ (kosov) imajo, lože tirjati, nego od velicih z malo parcelami, in da bi pri več kosih zemljišč, kakor jih je sedaj po celi deželi, mimo zloženih zemljišč, pomnoženje davkarskega dela tako pičlo bilo, se mi zdi neresnica, kajti glavne bukve posestev, parcelne bukve, mape itd. vse bi se po zložbi zemljišč zmanjšalo na $^1/_4$ del sedanjega obsežka, tedaj je očividno, da bi se davkarijam krajši in lahki pregled njihovega področja napravil in izterjevanje davkov itd. bi se na pol polajšalo, tedaj tudi prav dosti moči prihranilo. Pobiranju davkov bi zložba zemljišč čisto nič dela ne skrajšala; samo tedaj, ko bi se menjalnice delile in tudi v katasterskih soseskah ktera zemljišča pomenjala in po mogočosti zložila, bi res nekaj davkarskih bukvic odpadlo. Da zložena zemljišča bi kmetiču veliko veliko dela, po odpadu nepotrebne hoje, vožnje, ježe itd. zlajšala in skrajšala, to je gotova resnica, in tiste moči, ktere bi tam odpadle, ako se na umno obdelovanje zloženega grunta porabijo, gotovo ne bodo zastonj, temveč na donos gotovih večih dohodkov.

Tudi drobitvi zemljišč ni zložba čisto nič nasprotna, ter gotovo bo posestnik za kos svojega zloženega zemljišča lože kupca dobil, kakor pa za 2—4 drekave, ktere po pol ure saksebi in vsaka iz svojega vetra ležijo.

Da se zemljišča (grunti) na drobno lože in draže prodajo, kakor pa celo premoženje, to je istina, zato ki lahko tudi nepremožni ljudje do majhnih zemljišč segajo, a zložba zemljišč ni tej dobroti čisto nič nasprotna. Gospodar lahko tudi potem svoje zemljišče razdrobí, zraven pa lepše in pripravnejše kôse za prodaj napravi, tako da imajo mejaši (térmenki), kterih ima skor vsak kos zemljišča četvero, pa tudi drugi kupci več veselja do prodajalnega kosa ter ga tudi visoko pri dražbi zaženejo. Strah, da ne bi mogel revež do zemljišča priti, in da pridemo v laške in angleške okolnosti, namreč da pridejo vsa zemljišča po zložbi bogatinom v roke, je očividno prazen strah.

Tedaj delimo pašnike (gmajne), zlagajmo zemljišča, zraven pa varujmo in vživajmo zaklad našega obstanka, namreč gozde, pod skupnim soseskinim varstvom, in ne delimo jih!

V Senožečah sv. Jerneja dan.

Jožef Zelen.

Kmet-Novičar.

V potopisu, ki ga je „Tagespošta“ v 211. listu prinesla iz doljnega Štajarja smo z veseljem brali te-le vrstice:*)

*) Naj dostavimo tudi nemški original: „Ein Bauer, der sich bis zum Lesen eines periodischen Blattes emporschwingt, ist ein Aristokrat des Geistes unter der Menge seiner nicht literarischen Standesgenossen. So ein „Novice-Bauer“ ist aber auch schon äusserlich als ein solcher zu erkennen. Sein Wohnhaus ist von Stein und mit frieschen Ziegeln gedeckt, jedes Plätzchen ist mit

„Kmet, ki se je povzdignil v to, da kak časnik bere, je boljár (aristokrat) na duhu med množico svojih ljudí, ki nič ne beró. Takemu kmetu-novičarju se že odzunaj pozná, da več veljá mimo druzih. Njegova hiša je zidana in z opekami (cegli) krita; vsak prostorček je zasajen sè sadnim drevjem, in na polji mu stojí koruza v lepih ravnih vrstah tako, kakor stojé vojaki v bataljonih. On je tudi bčelar in tedaj ima na tisoče podložnih, ki delajo za-nj. V njegovi izbi je vse na pravem mestu, in čedni svinjak je tak, da more idiličen zgled biti okolici svoji. — Tako se kaže že prva stopinja omikanega duhá, ki se razodeva v znanji 24 abecednih „vitezev duhá.“ Prva podloga duševni narodni omiki je sèm ter tjè položena — al le redko se še nahaja.“

Tako piše pošten mož v časniku štajarskem, ki navadno le nemškemu jeziku glorijo poje, da je „sredstvo omiki.“ Ali tudi po tem popisu edina prava pot, da se naši kmetje povzdignejo na stopinjo omike v kmetijstvu in vsakem drugem znanstvu, ni tedaj — materini jezik? S tega popisa, kteri v „Tagespošti“ gotovo ni „Novicam“ na ljubo, ampak le resnici na hvalo pisan, se pač jasno vidi, kakošni sovražniki slovenskega naroda so vsi oni, ki mu namesti materinega jezika v šolah in drugod silijo tuji jezik, in mu tako namesti kruha ponujajo kamen!

Nove postave.

Ukaz

vis. c. k. pravosodnega ministerstva predsedništvu c. k. više sodnije v Gradci od 5. septembra 1867 štev. 8636 in 9396.

„Iz razkaza, podanega s poročilom od 25. julija tega leta št. 2481 pr. o tem, kterih jezikov so zmožni pravosodni in državnega odvetništva uradniki, in notarji na Kranjskem, pravosodno ministerstvo se je z radostjo prepričalo, da so malo ne vsi sodni in državnega pravdništva uradniki, tako od koncepta kot od pisarnice, in tudi notarji dovolj zmožni slovenskega jezika ustmeno in pismeno, in da po tem takem ni nobenega zadržka, da bi se pri zbornih sodnijah, pri državnem pravdništvu in pri okrajnih sodnijah na Kranjskem, kadar se zaslišujejo ljudje, ki so samo slovenskega jezika zmožni, odsihdob naprej zapisniki ne pisali vselej po slovensko, kar je ne samo pravosodju na korist, ampak kar tudi po pravici zahtevajo slovenske stranke, deželni in državni poslanci, in tudi sam deželni zbor kranjskega vojvodstva.

Pravosodno ministerstvo je tedaj, oziraje se na pravosodnega ministerstva naredbo od 15. marca 1862, št. 865, s ktero je bilo rečeno, naj se pri sodnijah slovenski jezik za nektere rečí rabi samo, kar se dá in kar je mogoče, zdaj previdelo vsem sodnijam kranjskega vojvodstva ukazati:

1. Vsi zapisniki, kedar se zaslišujejo priče, ki samo slovensko znajo, tako v tožnih, kot netožnih civilnih rečeh;

2. vsi zapisniki o prisegah, posebno pa prisege same, če prisegajoči samo slovensko znajo;

3. vsi zaslišni zapisniki v kazenskih rečeh, če zatoženci ali priče samo slovensko znajo, naj se pišejo odsihdob naprej vselej po slovensko, to je ne, kakor se je doslej neki sèm ter tjè godilo, da so se povedbe in izreke tacih strank in prič po slovensko poslušale, potem pa ali s celoma ali deloma po nemško v zapisnik zapisovale; ampak popolnoma se imajo po slovensko v zapisnik pisati.

Pravosodno ministerstvo se nadja, da se bo ta ukaz na tanko izpolnoval; da bo viša sodnija na izpolnovanje skrbno pazila, in da se tako vse dalje pritožbe prestrežejo.

Ako je ktera sodnija iz tacih oseb sestavljena, da bi izpeljavo tega ukaza zavirale, naj se potrebne premembe v osebah storé, ali, če je treba, pravosodnemu ministerstvu predložé.

Vrh tega pravosodno ministerstvo pričakuje, da mu hitro dojde še manjkajoči razkaz o jezikovem znanji advokatov na Kranjskem, kterega predlagaje naj slavno c. k. više sodnije predsedništvo svoje mnenje izreče, ali je kak zadržek, da bi se ukazalo, naj se na Kranjskem pri kazenskih končnih obravnavah, če zatoženec samo slovensko zná, tudi zagovorniki istega jezika poslužujejo.“ —

Tako se glasí pravosodnega ministerstva ukaz od besede do besede. Res, da še ni vse, kar zahtevamo, in da posebno še pogrešamo te naredbe, da bi se slovenskim ljudem sploh le po slovensko dopisovalo, in slovenske odloke izdajale, potem da bi se sploh vsi zapisniki s slovenskimi ljudmí po slovensko pisali, zakaj zastran teh rečí ostane še za naprej veljavna že omenjena naredba od 15. marca 1862. leta št. 865; vendar smo g. ministru Hye-tu od srca hvaležni za to, da je očitno pripoznal to, da so slovenske zahteve pravične, pa ne samo pravične, ampak tudi pravosodju na korist, tedaj pametne, in da nam je to, kar nam je dal, dal odkritosrčno, jasno in določno, ne kakor njegovi spredniki ovinkasto, previto in pristavkasto, da so uradniki razumevali in delali kakor so hoteli. Lahko se tedaj nadjamo, da kmalu tudi še pridobimo drugo, kar nam manjka do popolne pravice, od ktere ne moremo ne za las odstopiti, in da, kakor je sl. ministerstvo pravično kranjskim Slovencem, tako bode pravično tudi štajarskim, koroškim, primorskim in isterskim, in da bo na vso moč skrbelo, da tudi ondod pravica čem brže popolnoma obveljá.

Slovstvene stvarí.

Izvéstja ali programe

nekterih slovénskih in hrvaških gimnasij, pa memogredé nekaj slovniških opazek.

Spisal prof. Žepič.

(Dalje.)

Zdaj pa ob kratkem porečemo še ktero o razpravi g. Žolgarja. Té razprave je prvi dél užé natisnjen v lanski programi, II. pa v létošnji Celjske gimnasije. Dél I. govorí o slovenskem glagolu, II. pa o slovénski sklanji. Govorili bomo najpred o I. délu, ter navedli to, v čemer se ne slažemo z g. piscem, potlej pa o II. Na zadnje bomo dodali še nekaj opazek, za ktere nam je ta razprava lé povod dala. Na strani 15. (programe 1866.) stojí, da se v 3. osebi mn. **o** z **n** premení v nosni **ô**. To veljá le za staroslovenščino, zdaj ne moremo govoriti v 3. os. mn. o nikakoršnem nosníku. Tudi mi se zdí znamenje **ô** kaj malo prikladno za staroslovenski ѫ. Jaz bi rajši vzél v sili poljski ą namesti njega.

Obstbäumen angepflanzt und auf dem Kukurutzfelde reihen sich die stattlichen Halme geradlinig wie Bataillone aneinander. Er ist Bienenzüchter und hat als solcher Tausende von Unterthanen, die für ihn arbeiten. In seiner Wohnstube ist Alles „am rechten Orte“ und selbst der sauber gehaltene Schweinstall ist ein idyllisches Objekt. — So äussert sich schon der erste Grad der Emancipation des Geistes, der sich in der Bekanntschaft mit den vierundzwanzig alphabetischen „Rittern vom Geiste“ ausdrückt. Die ersten Anfänge zu einer geistigen Hebung des Volkes sind hie und da gelegt — allein sie bilden nur seltene Erscheinungen.“

Zeló pogrẻšam tudi v paradigmah naglaska. Kajti ako nam postane danes ali jutri, kakor se nadjamo, slovenščina v svojih mejah jezik parlamentarni, to moramo gledati, da se koliko je mogoče tudi zjedinimo v naglasu. Zato velím pri tej priliki, da bi morda prav bilo, da se v imperativu in sem ter tje odrečemo tudi v indikativu gorénskega naglaševanja, ter da v imperativu ostane naglas skoz in skoz na deblu. Torej na pr. molčím-íš-í-íva-íta-ímo-íte-íjo ali -é v indikativu, ne pa v dvojíni molčità-ivà in v množini molčimò-itè-ijò; v imperativu pa: mólči-iva-ita -imo-ite, a ne (mólči)-molčíva-íta-ímo-íte. Tako se, kakor predlažem izgovarjati, če se ne motim, govorí sáj na Štajarskem, to zahtéva od nas sloga s Hrvati in tudi s Čehi. Kaj pisec té razprave o tem místi, ne vém, ker piše brez naglaskov.

Str. 17. „pletila“; ta oblik namésti pletla ali plela vendar-le mislim ní nikjer v navadi. Kar se govorí na isti strani o korenini id in deležniku šel, nisem z g. piscem jednakih misli. Po mojem mnénju ní id korenina, ampak **i**, cf. lat. i-re in grški *i-έναι*; kajti da je id korenina, moral bi biti infinitiv isti a ne iti, kakor je na pr. od préd — présti. Id je po vsem drug glagol, kakor šel (cf. ném.: bin, ist, seid, war). Jaz sem mnénja tistih, ki trdijo, da je šel postal iz korenine šed (**шьд**); kajti prvotni soglasnik **h** se je premenil samo zavoljo mehkega pologlasnika **ь** v **š**. **D** je pa pred **l** tako izpadel kakor v besedi jel nam. jedel, pal nam. padel, prel nam. predel itd. Torej je šed tudi prav lehko korenina ne samo deležniku šel, ampak tudi besédam hod, hoditi, hoja. Cf. počí-jem, pokoj, upokojiti; gnji-jem (s **nj**) gnoj, gnojim, in (hrv.) uži-jem (z **ž**), u-goj, gojiti (Mast — mästen).

Str. 18. „Trpna oblika. Sedanji čas: sem tepen, sem vržen itd.“ Jaz mislim, da se sedanji čas glagola sem, si itd. smé jemati sploh samo z deležniki preteklega časa nedovršnih glagolov za praesens, z deležniki dovršnih pa le za tako imenovani perfectum logicum (= perfect. v grščini). Po tem takem je tepen sem, vojen sem itd. praesens, a vržen sem, potolčen sem, pregnan sem itd. perfectum logicum. — „osramoten.“ — **I**, ki je izpadel v osnovi osramoti pred en, zahtéva, da se **t** omehča v **č**, torej osramočen (kakor pozlačen) nam. osramoti-en (-tjen). Toliko „o slovenskem glagolu.“ Zdaj pa še ktero „o slovenski sklanji“ (progr. 1867). Govorí se tu za kratkim vvodom najprej o sklanji imenski, potlej o zaimenski, a nazadnje o sestavljeni. V vvodu nam razjasnjuje pisec pritikline pojedinih padežev ali sklonila iz jezika Sanskrškega; ali oblikov rakah (= ih), rakam (= om), letama (= oma), jelenami, peresami itd. Sanskrščini za voljo vendar le ne bomo pisali. Tukaj se bo le treba držati sedanje slovénščine, živih jezikov slovánskih, zlasti pa staroslovénščine, ki nam je mnogo bliže od Sanskrščine. V imenski sklanji pravi g. pisec (str. 26.), da samostavniki, samo v mn. navadni, ki se skančajo v nominativu na **i**, da so možkega spola. To pravilo je samo déloma resnično; kajti duri, gosli, jasli, svisli, prsi itd. ženskega so spola. Samostavnike sklanja po petih sklanjah, vzamši na pr. da gre peč — pečí po četrti sklanji, a na pr. grád — gradú po peti. Ali meni se zdí praktičniše vzeti samo tri sklanje po skančanjih na **a** (**ú**), **e** in **i** v genit. jedn. za sedanjo slovénščino. Kajti razloček v sklanjanju med rak in tat, žival in kost déla skoraj povsod lé naglas, ter ménja sem ter tje kak **i** (časih tudi **o**) v **e** zlasti pred **h** in **m** (t. j. ako n. pr. tat ne dobiva pred sklonilo zloga ov). Pisati **ò** za staroslovenski ѫ, to sem užé zgorej napomenil, da ne veljá; kajti naglaski imajo sáj v slovenskem jeziku (ki zna lé za zloge naglašene in nenaglašene) samo značiti, kteri je zlog dolg, t. j. naglašen, in ne smé mu se nakladati še kaka druga služba (zato tudi, mémo gredé bodi rečeno, ne veljá pisava sè sestro, kajti se = cum mit nima naglaska, ampak je breznaglasnica ali procliticum). Tudi v grškem dobivajo naglaske lé samo naglašene slovke, ne pa tudi druge. Ní tedaj pisati acc. ribô in instr. ribô, kajti je **i** naglašen. Tudi menda ní prav pisati glede na staroslovenščino v dat. in instr. dvoj. „živalima“ in v instr. pl. živalimi, kajti ima v starosl. **ьма** in **ьмu**, a ne **има** in **имu**. — Nadalje, kolikor je meni znano, ako naglas skoči na zadnji zlog v gen. jedn., jednak je nom. (acc. in voc.) dvoj. genitivu jednine, tako da je na pr. gradú, bogá, volká, sinú itd. genit. jed. pa tudi nom. (etc.) dvoj. — V opombici 5) (str. 26) se velí, da se je v srbsko-hrvaškem gen. mn. pri samostavnikih **h** ohranil. Hrvaški učenjaki so pa drugega mnénja, ter sploh velijo, da mu tukaj ní mésta, ampak da se je le vrinil iz pridevniške sestavljene ali zaimenske sklanje, izgovarja se pa lí, kolikor je meni znano, v Črni-gori. Pišejo ga le nekteri Hrvatje, kterim rabi latinica, Srbje pa, ki pišejo s cirilico, tí ta **h** sploh izpuščajo. (Dal. prih.)

Národne stvari.

Nekoliko sklepov

na predzgodovinsko omiko slovanskih narodov v obče, in slovenskega naroda posebej,

povzetih iz primerjanja njihovih jezikov. *)

Posnel po F. E. Vocel-novem sestavku „O vzdelanosti Slovanského národu v prvotnih sidlech jeho“ prof. J. Majciger.

Dôba, o kteri tukaj govoriti hočemo, leží daleč pred našim znanjem spisanih spomenikov in sporočil, sploh daleč pred znanjem zgodovine slovanskih narodov. Nahaja se sicer tù pa tam kaka nema priča teh časov, kak gmotni ali materijalni ostanek, izkopan iz starodavnih gomil, kak meden malik, kako orožje ali kaka posodica, pa to so vendar tako redke priče in tako malobesedni oznanjevalci svojega časa, da se iz njihove besede le v obče kaj povzeti in sklepati dá. Dozdeva se po tem takem, da v one meglene dôbe ne prodere okó, da bi mu bilo takratne razmere na tanko prezreti in pregledati mogoče. Pa vkljub tem neugodnim razmeram imamo sredstvo bolj zanesljivo in bolj zvest glasnik svoje dôbe kot stare letopisce in iz grobov na dan stopivše starine. Bolj zvest glasnik, pravim, zato, ker je vsakemu ljudstvu najbolj drag zaklad, najbolj zanesljivo zrcalo njegovega mišljenja in življenja. In to sredstvo, ta glasnik je jezik, kterega korenike in oblike dostikrat segajo daleč prek mej vseh druzih zgodovinskih sporočil. V njem se izrazuje duh in izvirna posebnost narodova, je kakor Vocel pravi, nit Ariadnina, ki pelje v blodišču predzgodovinskem do prevažnih zasledkov, do kterih dokopati se drugače ni več mogoče.

Kakor vednosti dan današnji stojé, imamo po Miklošičevi razredbi desetorico več manj med seboj različnih in podobnih slovanskih jezikov, in ti so: staroslovenski, novoslovenski, bolgarski, srbskohrvaški, maloruski, ruski, češki, poljski, gornje- in doljesrbski. Schleicher jim še prideva beloruski in pa polabski,

*) Jako zanimivi sestavek smo zanašaje se na prijazno dovoljenje častitega gosp. profesorja vzeli iz letošnjega šolskega programa mariborske gimnazije, ker je vreden, da ga izvé ves čitajoči slovenski svet. Vred.

*

ki so ga zdaj ponemčeni prebivalci pokrajin spodnje Labe govorili.

Da so vsi ti jeziki nekdaj činili eden edin slovansk jezik, to je jasna stvar vsakemu, ki mu razvijanje posameznih jezikov ni na čisto neznano, in tedaj tudi vsi te jezike govoreči in dan današnji bolj manj sebi odtujeni rodovi eden edin slovanski narod. Gotovo je pomembno in ni ne brez zanimivosti, da staremu Slovencu pomenja beseda „jezik“ ne le govor lingua, ampak tudi narod natio.

Slovanski jeziki pripadajo z helenskim, latinskim, celtovskim, germanskim, perzijskim in indovskim oni ogromni jezikovi betvi, kteri so učeni ime indoevropski*) nadéli. Sorodnost teh jezikov se pokazuje v jednakosti korenik, besed in obrazil ali slovek besede izpeljujočih, posebno pa v podobnem načinu sklanjanja in spreganja. In ta sorodna znamenja v vstrojbi indoevropskih jezikov so nam ravno toliki dokazi zato, da je indoevropsko pleme v davni minulosti med indovskim in hvalinskim morjem prebivajoče jednega in istega jezika se posluževalo. Že v neznanem praveku so, rekel bi, izrojile razne rodovine tega plemena iz prvotnih selišč svojih in se podale v zahodne pokrajine in tako obljudile veči del Evrope založivše tam početke narodom, kterih jeziki so v daljnem napredovanji vekov vlastni obraz dobili, pa vendar v svoji vstrojbi ohranili spomenike nekdašnjega skupnega izvira. Bila je to dôba, pravi Vocel, samostojnega stvarjanja, in, rekel bi, vladovanja posameznih jezikov indoevropskih. Z razvitkom jezikovim koraka pa tudi razvitek omike. Če pa damo to načelo veljati, pridemo do sklepa, da preiskovanje jezika pelje do znanja napredka, ki so ga posamezni rodovi na cesti izobraženosti storili, pa tudi do znanja onih predmetov, kterih znanje so ti narodi iz skupne pradomovine v poznejša svoja selišča prinesli.

Skupno iz azijske domovine prineseno znanje predmetov in pojemov se pokazuje v vseh indoevropskih jezikih, pred vsem v korenikah premnogih besed rodovinske razmere naznanjajočih postavim: otec**) (oče), mati, sin, hči, brat, sestra; dalje v nekterih besedah, dele človeškega telesa zaznamjajočih: oko, uho, nos, zob, brada itd.; v korenikah besed, ktere najnavadnejše prikazni v naravi imenujejo, kakor: luč, dan, noč, solnce, veter, sneg, morje itd.; tako tudi imena nekterih živali: tur, ovca, veper, gos, utva; ravno tako se nahaja beseda dom za hišo v vseh skoraj indoevropskih jezikih; in konečno v glagolih najbolj navadno dejanje človekovo izražajočih, postavimo: videti, jesti, piti, stati, sedeti, ležati in mnogo drugih. To in še drugo je tedaj blago, ktero so indoevropski narodi iz svoje prvotne domovine v svoja nova selišča seboj prinesli. To je bil tedaj prarod in njihov jezik prajezik, iz kterega so prej imenovani narodi in njihovi jeziki nastali. Dan današnji zavzema to ogromno steblo ljudstev in jezikov med narodi na zemlji prvo mesto in se delí v dve veliki panogi po nesorodnih narodih na Kavkazu pretrgani v evropsko in azijsko. Največi povdaljni premernik vsake teh panog je skoraj jednak, kajti iznaša blizo 670 zemljepisnih milj od armenskega mesta „Erzerun-a“ do ustija Gangesovega in skoraj ravno toliko od portugaljskega mesta Lisabona noter do mesta Viatke v severovzhodnem Ruskem, kjer že rodovi tatarskega pokolenja selijo. V teh indoevropskih jezikih se kažejo trdne meje, s kterimi so korenike različnih teh jezikov ograjene, prek kterih daljše razkrojevanje jezikov ne sega. Potem smemo tedaj soditi, da so take besede samostojno vstvarjene bile pri posameznih narodih takrat, ko je pri njih znanje rečí, na ktere se ovi nazivi vztegajo, občno postalo. Iz tega stališča na slovanske jezike gledé pridemo do važnih zasledkov.

(Dalje prihodnjič.)

*) Nekterim ime „indogermanski“ bolj ugaja od imena „indoevropski“, al težko iz opravičenega vzroka. Kaj bi se pa tudi Germani rivali ko representanti visoko izobraženim Helenom, Rimljanom in drugim narodom? Tudi so se največi učenjaki nemški sami, kakor Bopp in Wilhelm žl. Humboldt tega poznamovanja v svojih spisih izogibali in prvi ga naravnost zametuje. Glej „Bopp, vergleichende Gramm. Vorrede zur II. Auflage, str. XXIV.“

**) V kraljedvorskem rokopisu v pesmi „Libušin soud“ se bere še prvotna oblika: „ot“, iz ktere se po obrazilu „ec“ še le „otec“ izpeljuje.

Ozir po domovini.

Na Kočino!

(Dalje.)

Cesta je peljala od Klanjca do Tupalič zmirom ob levem bregu Kokre; ali koj zunaj vasí se zavije čez most na desni. Ravnina se čedalje bolj krči in naposled stisne v ozko kokriško dolino, ktero bi skoro rajši kokriško sotesko imenoval. Po obeh straneh jo obdajajo visoke in strme goré; med njimi je večidel le toliko prostora, da si je rečica Kokra prekopala tesno strugo, a človeška roka tik nje napravila cesto. Ako hrepeniš po življenji, po veselem gibanji, nikar sèm ne hodi; tukaj je samotno in skoro vse mrtvo. Kamor pogledaš, ne vidiš drugega, ko strme goré, ktere spenjajo svoje sive vrhove pod oblake, preté memo gredočega pod težkim bremenom pokopati; le sèm ter tjè zapaziš ktero kočico, včasi tudi kterega ogljarja, ki dela kopico, ali morebiti celó kteri voz, ki po cesti drdrá.

Ko sva se dobre pol ure po tej soteski vozila, prišla sva v Kokro k cerkvi. Tukaj drží most čez vodó, a pred njim stojí mitnica. Ker je bilo vže precej pozno, bila je zaprta. Za to skoči moj tovarš z voza in pokliče cestninarja. Pové mu, da potujeva na Kočino in ga vpraša, kje bi dobila dobrega vodnika. Tudi cestninar nama je nasvetoval Primoža.

Tukaj se zavije cesta z desnega obrežja Kokre na levo in vodi po dolgem in hudem klanci nad strmimi pečmí dalje po soteski. Z vrha sva se peljala spet precej dolgo navzdol, ter prišedši na dnu klanca v dolino in še enkrat čez most, privozimo ob pol desetih ponoči v Leskovec do Poljšnarjeve krčme ali „prve žage“, kakor tisto hišo navadno imenujejo.

Voznik zavozi pred vežo in izpreže konja. Velela sva mu, naj tukaj prenočí in naju tako dolgo čaka, da se s Kočine vrneva. Ali ne misli, da sva bila tudi mi dva za danes pri svojem cilju. Najprej pobereva vsak svoje rečí z voza in je znosiva v hišo. Dve ženski, gospodinja in dekla, ste še čuli in se ravno za nedeljo spletali. Povprašava ju, kje bi dobila kakošnega človeka, kteri naju bi spremil na goro k Suhadobniku. Možaki so sicer vže vsi spali, vendar skličete voditelja domače žage, Ferdinanda po imenu. Ko je stopil v izbo, nosé v desnici svetiljko, držal se je kislo in je tako drobno gledal, da si na prvi pogled uganil, kaj mu je; gotovo se je izbudil iz sladkega spanja. Še le potem, ko sva mu ponudila kozarec vina, razvedrí mu se čelo in se počasi dobro predrami. Ura je kazala vže deset. Treba nama bode odriniti, ker imava še poldrugo uro hodá do Suhadobnika in si morava tam gori vsaj nekoliko odpočiti, da bodeva jutri laže hodila: pravi mi potni tovarš. Za to opomniva Ferdinanda, naj užgè svetiljko. Izročivši mu še svoja plašča, odideva z vodnikom iz krčme.

Šli smo še četrt ure daleč po okrajnej cesti dalje, potem smo jo pa zavili z dosedanje ceste na desno čez

most in koj unkraj vode začeli lesti navkreber po kolovoznej poti, ktera vodi naravnost proti oznožju Kočine k Suhadobniku. Vodnik je stopal pred nama, da sva videla za njim hoditi. Pametno je storil, da je svetiljko seboj vzel, ker je bilo silno temno. V dobrej uri smo došli iz lesa na senokošo; ali tukaj smo zgrešili pravo pot. Vodnik je trdil, da je Suhadobnikovo poslopje na desnej strani senokoše. Krenemo toraj na desno in pridemo kmalu do njive, na kterej raste ajda. To je pričalo, da tudi hiša ni daleč odtod. Konec njive doidemo do plota. Mislili smo vže, da smo prav prišli; ali grdo smo se zmotili. Ozirali smo se naprej in nazaj, na desno in levo, pa hiše le ni bilo nikjer.

Kaj neki nam je pa sedaj početi? povpraševali smo se osupnjeni. Mislé, da je Suhadobnik še bolj na desnej, splazimo se počasi čez plot in pridemo na livado. Ali tudi tukaj ni bilo hiše. Tavali smo po mokrej travi sèm ter tjè; vendar nam vse to ni nič pomagalo. Kar se spomni moj tovarš, kteremu je bil ta kraj nekoliko znan, ker je bil vže na Grintovcu in pri Suhadobniku, da je hiša na levej, a ne na desnej strani. Obrnemo se toraj nazaj doli po bregu in pridemo spet na senokošo. Sedaj smo se zavili na levo in korakali tik ajde navzgor. Kar zagledamo streho in kmalu potem zalaja pes. Zadeli smo jo. Bili smo, hvala Bogu! pri Suhadobniku.

Suhadobnik prebiva sè svojimi ljudmí na planjavici tik vznožja Kočine in ima dve hiši, skedenj in hlev. Sicer je pa prav na samem. Hiši ste le prav malo narazen; sicer je ena zidana, druga lesena. V prvej stanuje mladi gospodar sam, v drugej pa družina.

Odtisnivši leso pred dvoriščem, obrnili smo se naravnost proti lesenej hišici. Vežina vrata so bila samo priprta ter smo lahko noter prišli. Najprej odložimo svoje rečí, potem se pa ogledamo po prostornej izbi in hramu, ne bi li kterega človeka našli; ali žive duše ni bilo nikjer. Odpravimo se toraj v drugo hišo. Ker je bila veža zaprta, potrkamo na duri. Gospodar se kmalu prebudí in odklene.

„Dober večer, oče Suhadobnik!“ pozdraviva ga.

„Bog daj dobro jutro!“ odzdravi precej zaspan.

„Prišla sva sèm k vam, ker bi rada v goro, pa sama pota ne znava. Kaj ne, da naju bodete vodili?“

„V goro bi rada? Ne vém, kako bo. Jutri je nedelja, in prav nič rad bi ne šel od doma.“

„E! saj vas domá ni treba. Le z nama pojdite!“

„Gospodar nekoliko pomisli in pomrmrá, potem pa pravi: „Ako mi dobro plačata, naj pa bo.“

„Ne skrbite, da vam ne bi plačala, kolikor zaslužite!“ potolaživa ga.

„Saj gresta na Grintovec, kaj ne?“

„Niste je zadeli. Na Kočino sva se namenila.“

„Na Kočino?“ vpraša smejé in pogledovaje naju debelo od nog do glave. „Ej, Kočina je huda, huda pa grda! Mlada sta še res obá; ali vendar — No, ako vaju je le volja in sta dovolj srčna, morebiti vendar na vrh priplezamo. Kedaj bi pa rada odrinila?“

„O štirih zjutraj. Ta čas si pa malo odpočijeva.“

Gospodar naju spremi v izbo in vžge leščerbo, ki je visela nad mizo. Pomenili smo se še nekoliko o domačih rečéh in o poti na Kočino. Ali dosedanjemu vodniku Ferdinandu se je mudilo domú. Za to odrine na pot, a kmalu za njim odide tudi gospodar.

(Dalje prihodnjič.)

Grof Hohenwart in koroški Slovenci.

Že v zadnjih „Novicah“ je bilo omenjeno, da se je grof Hohenwart, koroški deželni načelnik, uprl ukazu, ki ga je razposlalo ministerstvo notranjih rečí do vseh deželnih načelnikov, kodar prebivajo Slovenci, zastran rabe slovenskega jezika v šolah in pisarnicah. Ker so po „Zukunft“ že tudi drugi časniki tisto sporočilo prinesli, ktero neki je grof Hohenwart zastran tega vis. ministerstvu podal, naj zvejo častiti bralci vzroke, s kterimi g. grof svoj upor upravičuje.

Prvo, nad čemur se g. grof spodtikuje, to je, da spomenice slovenskih državnih poslancev nobeden koroški poslanec ni podpisal, čeravno jih sedí pet v državnem zboru.

Ali mi ga poprašamo: ali on ne vé, kakošen je deželni zbor koroški in kakošne misli ga navdajajo do slovenskega naroda; da ta zbor ni se še spomnil Slovencev, ne da bi se za njihove narodne pravice potegoval; temveč da bi mnogi še raji videli, da bi še te uboge male pravice, kar jih Slovenci vživajo v ljudski šoli, se izpodkopale. Res, da sedí pet koroških poslancev v državnem zboru; al po sedanjih skušnjah se bojimo, da nobeden njih nima ne petine srca za Slovence. Čudimo se tedaj, da g. grof koroških Slovencev národne pravice zavisne dela od priporočila sedanjih koroških poslancev. To je pač pogoja, ki se težko kedaj dopolni; in ako imajo koroški Slovenci svoje národne pravice dobiti še le po tem priporočilu, dobé jih najbrže — o svetem Nikoli.

Drugi vzrok je, da proti sedanji uravnavi ljudskih šol ni nobene pritožbe, temveč, da je več slovenskih občin še celó prosilo, naj se v ljudski šoli vpelje nemški učni jezik.

Mi sicer ne vemo vsega na tanko, kakošne so ljudske šole med koroškimi Slovenci; al javaline so boljše od naših po Kranjskem; a zastran naših dobro vemo, da še niso vse, kakor bi imele biti, posebno da glavne prav krvavo prenaredbe potrebujejo. Samo ministerstvo je to potrebo nekoliko že pripoznalo. A na Koroškem, kjer je ponemčevalna sila še vse huja, bi vse dobro bilo? Teško, da.

Da se pa g. grof kot na dokaz proti slovenskim pravicam sklicuje na tiste, ki zahtevajo nemški učni jezik za ljudsko šolo, to nas, moramo reči, osupljuje. Kje neki na celem svetu je ta navada, da bi se šolski nauk pričenjal ne v maternem, nego v tujem jeziku? — kje neki v celi Evropi — Slovensko moramo, žali Bog! izneti — je ljudska šola osnovana na drug jezik, nego materini?

Naj nam to pové g. grof; še kaj plačamo za to novico.

Kdor zahteva, naj se v ljudski šoli zgolj v tujem jeziku podučuje, ta je človek kratke pameti, a ne zgled modrosti, in mi bi se take metode sramovali, ne bi se sklicavali na-njo. Kaj neki je druzega krivo, da so šole po Slovenskem sploh tako malo sadú obrodile in da imajo pri ljudéh še dan današnji tako malo zaupanja, ako ne nesrečna nemškutarija? Slovenščina menda vsaj ne, ker še dan današnji se na vso moč odriva, in je pred malimi leti v šolah niti bilo ni! Slovenskega kmeta so nam ti ponemčevalci najpred zbegali in mu zdravo pamet zmešali; a zdaj se sklicujejo na njegove nenaravne želje in ni jih sram iz njegove slepote pravico izpeljevati, da bi mu narodnost še bolj zatirali!!

Za tretji vzrok navaja g. grof, da leta 1860. so bile slovenske občine vprašane: ali hočejo državni zakonik v nemškem ali slovenskem jeziku, pa da so ga zahtevale v nemškem jeziku, rekši, da slovenske terminologije ne razumejo; a samo ena da ga je zahtevala v slovenskem jeziku, pa še v tej je znal samo g. fajmošter slovensko brati.

Iz tega g. grof izpeljuje, da je nauk slovenskega jezika na Koroškem odveč; mi pa mislimo, da bi se

imelo ravno nasprotno izpeljati. Če kdo česa ne zná, kar bi po pravici in naravi znati moral, temu bi bilo po pravi logiki reči: uči se! Al sklep: „ker ne znaš, zato se niti ne uči“, — nam se vidi narobe svet.

Drugače pa prašamo: ali to, da v celih slovenskih občinah ne zná nihče slovensko brati, ni prav žalostno; in ali ne mora vest peči vse tiste, ki so tega krivi? In kaj porečete k temu, ako se kdo predrzne iz te strašne zanemarjenosti ljudstva, ktero je zvesto svoje davke državi in deželi odrajtovalo in vse svoje dolžnosti do pičice izpolnovalo, še celó vzroke izpeljevati, da naj se še zanaprej zanemarja; naj se mu pot do omike že zanaprej zapira!

Zastran terminologije v zakonikih nečemo preiskavati, ali slovensko ljudstvo res bolj ume nemško nego slovensko, ali ne; vendar to se drznemo določno trditi, da v enakih okoliščinah slovenski kmet ne ume nič manj slovenske terminologije, kot nemški nemške?

Četrti in zadnji vzrok g. grofa je, da uradniki po slovenskih okrajih znajo toliko slovenskega jezika, da z ljudmí brez tolmača govorijo, a več da ljudstvo ne zahteva.

Ne bomo preiskovali: ali znajo res vsi uradniki po slovenskih krajih dovolj slovenski jezik, čeravno slišimo, da je dosti takih, ki ga ne znajo; al to čemo vprašati g. grofa: po kteri božji ali človeški postavi se ima Slovencu le takrat pravica goditi, kadar jo še posebej zahteva? Ali je po Nemškem, Ogerskem, Laškem itd. tudi tako? Ali na pr. §§. 123., 184. in 185. kaz. p. mar ukazujejo, da naj se zaslišanega besede, ki ne ume sodnega jezika, le takrat v njegovem jeziku v zapisnik pišejo, kadar to posebej zahteva? Prosimo odgovora!

Nazadnje trdi g. grof, da Nemci in Slovenci na Koroškem med seboj v miru in slogi živé; da drug druzega v svojem krogu ne moti, pa da niti nočejo, da bi jih drugi motili.

Na to imamo odgovoriti, da radi verjamemo, da Slovenci nemških krogov ne motijo ne na Koroškem ne drugod, da bi pa Nemci slovenskih ne motili, temu pa ne moremo pritrditi tako dolgo, dokler se bodo kolovodji nemških Korošcev obnašali, kakor da bi Slovencev ne bilo; dokler bodo v slovenske ljudske šole nemščino silili, in tiste, ki slovenski ljudski šoli zahtevajo nemški učni jezik, za modre možake imeli, a tiste, ki se potegujejo za slovenske narodne pravice, z rovarji in sleparji psovali; in dokler bodo koroški deželni načelniki sami ob svoji volji ministerske ukaze, ki hoté Slovencem pravični biti, ustavljali in nazaj pošiljali.

Do tistihmal naj nam tudi drugim Slovencem nihče ne zameri, če se bomo za svoje zapuščene brate na Koroškem potegovali, ker vidimo, da druzega zagovornika nimajo. A kedar bodo nemški Korošci sami jeli za svoje deželane slovenskega rodú tako skrbeti, kakor zahteva načelo ravnopravnosti, svobode in bratinstva, potem mi drugi radi odstopimo.

To so g. grofa vzroki proti ministerskemu ukazu in slovenski spomenici. Mislimo, da ne bodo dosti jaki, da bi za dolgo zadrževali pravico, in za trdno se nadjamo, da bo sl. ministerstvo vedelo, kako jim v okom priti.

Dopisi.

V Pribancih na Hrvaškem 10. sept. *(Neverni Tomaži čujte!)* 30. dan u. m. je v našem selu pri Kupi (unkraj Vinice) zbolelo govedo na vrančni bolezni (antraksu); drugi dan ga je gospodar zaklal in ljudje so to goveje meso povžili. Vsled tega je obolelo troje ljudí za črnim prisadom, od kterih je eden 9. dne t. m. umrl (Jure Birić), dva pa sta še danes bolna. — Žalostno se je zopet poplačala tista neumna navada ljudí, da bolno živino zakoljejo, predno crkne, mislé, da ni poginila in se tedaj smé meso njeno povžiti! Da bi žalostna ta prigodba podučila neverne Tomaže!

Iz Primorja 14. sept. *(Čast, komur čast!)* Mnogo more duhovnik še v sedanjih ako vlih na vsaki obzir žalostnih časih, če ima pravo krstjansko rodoljubnost i moder način, storiti za olikanost krstjansko izučenega si ljudstva. Taka izvrstna dela duhovniška vidimo v Rukavcu, poddružnici velike župe kastavske v trstjanskej vladikovini, s kterimi ondašnjemu puku mnogo koristi i sebe proslavljuje prezaslužni duhovnik častni gospod Jože Janec vže celih 18 let. Ta gospod je bil rojen 1820. leta v Begunah na Gorenskem, a za duhovnika posvečen 1846. leta. Njegova prva služba je bila duhovno pomočništvo v Sovinjaku na gorenjej Istri, i on vedè, da prava šola je hči katolške cirkve, ka more svojej materi mnogo pomagati, ako je držana v pravem krstjanskem duhu, ustanovi ondi novo šolo za otroke, ter je na tem mestu veselo deleval na polno zadovoljnost svojih glavarjev poldrugo leto. Od ondot je bil prestavljen v mesto Pazin, kadi je isto tako izvrstno služil kakor duhovni pomočnik, i kakor katehet z laškim jezikom v ženskej šoli malo manje nego dva leta. Na teh dveh mestih si je vže pridobil pri svojih predstojnikih toliko zaupnosti, da je bil postavljen v Rukavac za poddružnika i učitelja. V tem kraji je moral stanovati nekoliko let v nekej kmetskej tesnej hiši četvrt ure deleč od cirkve, a šolo je učil v nekem skedni. Cirkev rukavačka je imela takrat samo dva mala zvončiča; a temu gospodu znajočemu, da krepek glas zvonov vže nekakšno vživljuje krstjane za službo božjo, bila je prva skrb, kmete ljubeznjivim načinom, kar on posebno umè, lepo nagovarati, da si napravijo še dva veča zvoná; oni se poprimejo te misli; a gospod Jože, podpisavši se prvi za svojo zmožnost z velikim prineskom, koledva, nabira, spravlja, dokler ni bilo polovice potrebnih novcev skupa; a kader ima te v rokah, se veselo naroči pri Samasi v Ljubljani na dva precej velika glasna zvona; a ljudje slišavši ju, so se ju veselili, in njemu je bilo lože drugo polovico novcev nakoledvati. Po tem počne on glavarstvo i gospodare nagovarati, da bi za vse rečí mnogo boljše bilo, ako bi mu bolje stanovališče i šolo priskrbeli bliže cirkve; i tudi to je znal modro doseči. — Mesto vrta mu je bil odkazan neki majhin in pust dolčič s brežkom stenastim na južnej strani cirkvenega grička; gosp. Janec, ne prestrašivši se sten, spravi se na delo, da si napravi z nekoliko pomočjo od ljudí prav vrt; potrošuje vsako leto kakih 30 gold. za smodnik in delavce, dá razvaljevati žive stene, delati zide i prezide, nanašati zemlje i prsti, ter si tako napravlja leto za letom lep vrt, kega misli zgorom na podzide širiti, dokler vsega zemljišča ne razkrči i ne razdela. (Kon. prih.)

Iz Gornjega grada na Štajarskem. — 3. dne tega meseca je imel okrajni zástop svojo sejo. Prvomestnik gosp. Jakob Spendè je s tehtnim slovenskim govorom začel sejo, v kteri so bile sledeče rečí sklenjene: v sejah se govorí slovenski, vsi dopisi in zapisniki morajo biti slovenski. Večidel vsi zastopniki so nevoljo svojo izrekli o tem, da je deželni odbor okrajnemu zástopu postavo o okrajnih zastopih in poduk o tem poslal nemško; zato se je v tej seji tudi sklenilo, nemške bukvice v Gradec nazaj poslati in zahtevati slovenske. — To so možaki, kterim čast in hvala gré. Take naj so vse županije in okrajna zástopništva na Slovenskem,

in kmalu bode konec onim krivicam, da domač človek se mora mučiti s tujim jezikom, kterega ne razume. Presvitli cesar je z ustavo vsakemu narodu zagotovil ravnopravnost; ne bodimo tedaj šalobarde, ki mislimo, da smo kaj, če se uklanjamo tujčevi peti! Zato slava zástopu gornjegraškemu! To so možaki.

Od sv. Križa pri Slatini na Štajarskem 9. kimovca. J. Ž. — Šolska preskušnja se je pri nas letos prav dobro obnesla. Otroci so v slovenščini lepo odgovarjali in pričujočim gospodom kakor tudi starišem veselje naredili. Zato gré hvala učenikom in duhovščini. Tudi lepe slovenske pesmi so zakrožili, da je bilo veselje. Le nauk v sadjoreji se še pogreša pri nas, kjer je kraj zato ves pripraven. Ali ne bi hoteli častiti gosp. nadžupnik dati prostorček zemlje za sadni vrt? Prav hvaležni bi jim bili. — Letina se dobro suče; vina bo obilo, in dobra kapljica bode; pšenice, rži, koruze in fižola je dosti, tudi krompir je lep; sadja imamo tudi obilo, samo sliv ali češpelj malo. — Ker bo se inšpektor gosp. dr. Jožef Sok, kteri je 34 let na Slatini veliko dobrega storil, letos v pokoj podal, zato mu vsi sosedje želijo srečo še za naprej; Bog naj ga blagoslovi še veliko veliko let, ker je mnogo siromakom bil na pomoč iz svoje močí, pa tudi od deželnega zastopa za-nje pomoči izprosil. — Zdaj pa še eno: Ker je Slatina na slovenski zemlji in ima inšpektor mnogo s Slovenci opraviti, pač je želja naša popolnoma pravična, da gospodje, kteri inšpektorja volijo, na to gledajo, da nam slovenskega moža dajo. Po našem mnenji bi bil ves pripraven za to službo sin gori omenjenega dr. Soka, kteri je pri nas rojen in so mu vse naše okoliščine dobro znane. Tudi on je doktor zdravilstva itd. Dajte nam tedaj njega! Z Nemcem si mi ne moremo pomagati, pa tudi on sam bi bil vsak dan v zadregah, naj od nas potrebne rečí kupuje ali nam to ali uno prodaja.

Iz Sodražice 13. sept. — V naši fari ste dve srenji, pa vsaka je za-se. 28. dne u. m. pokliče naš župan odbornike obeh srenj, in tudi župana iz Zamostica, da bi se združile. Že dve leti ste pretekli, kar so naši možje govorili o tej združbi, in posebno prejšnji župan J. St. je v to svetoval. Zdaj se je to spolnilo. Hvala srenjčanom.*) — Turšice bo manj od lani zavoljo prevelike suše, tudi koruna bo malo, fižola bo precej; tudi žita in otave smo malo dobili, detelje pa več od lani. Z Bogom! B. Stupica, kmet.

Iz Ljubljane. Bralci naši nahajajo v današnjem listu od besede do besede ukaz c. kr. ministerstva, po kterem se sodnijam na Kranjskem predpisuje raba slovenskega jezika. — Iz tega tudi sl. vredništvo „Zukunft-e“ lahko spoznava, da je prehitro verjelo tisti „bester Quelle“, ktera mu je donesla novico, da — tega ukaza ni!

— Gosp. dr. Toman, ki je bil izvoljen v ustavni odbor, in pa gosp. L. Svetec sta se v nedeljo podala na Dunaj, kjer se 23. dne t. m. začne državni zbor.

— C. kr. ministerstvo za kupčijstvo in narodno gospodarstvo sklicuje za 15. oktobra skupščino (kongres) svilorejcev na Dunaj, ki bode 3 ali 4 dni trajala, se pomenkovala o sredstvih za razširjenje murvo- in sviloreje, o skušnjah z japaneškimi svilodi, z Yamamaï-imi, o pomočkih proti svilodnim boleznim, kako bi se nauk v murvo- in sviloreji razširil po ljudskih šolah itd. Z dopisom od 7. dne t. m. je povabilo sl. ministerstvo tudi našo kmetijsko družbo v to skupščino; gospod grof Barbo bode prošen, da jo zastopa.

— Prečastiti gospod Jan. Kuralt, fajmošter v Mengšu in predsednik kamniško-mengiške kmetijske poddružnice je 14. dne t. m. umrl v 80. letu svoje starosti.

— Gosp. Dessort je v reduti na ogled postavil svoj etnologični in anatomični muzej, v kterem se vidi 600 voščenih podob (preparatov), kteri kažejo razvitek človeka od prvega početka naprej, njega notranji organizem in mnogo obrazov raznih narodov. V resnici zanimiva in podučna je ta razstava. Ker se le do 22. dne t. m. vidi, naj je nihče ne zamudí ogledati za nizko ceno od 30 krajc.

— Po vojski smrdí! Usnje se je tako podražilo, da že stari ljudje ne pomnijo tacega. Židovi (judje) ga nakupujejo tudi pri nas in pošiljajo — na Francozko.

— *(Dramatiško društvo.* — 7. in 8. seja začasnega odbora.) Gosp. blagajnik podal je sporočilo o denarnem stanu dramatiškega društva od 20. aprila, to je od začetka do konca avgusta. Dohodki znašajo 107 gold. 35 kr., in ako se prišteva legat, ki ga je društvu zapustil rajni domoljub gosp. Grmek, 207 gold. 35 kr. Stroški znašajo do zdaj 36 gold. 81 kr., tako, da ima društvo zdaj 70 gold. 40. kr. gotovega denarja in omenjeni legat za 100 gold. Iz tega se bodo tiskale letos 3—4 knjige in morda razpisalo še kako darilo, ako se denarni stan poboljša. Na društvene stroške naročil se je gledišćini list „Česka Talia.“ Z gledišćinim vodjem se je porazumelo zarad predstav v gledišču, akoravno pogoji niso društvu kaj posebno ugodni. — Dalje se sprejme predlog, naj se skušajo dobiti vsi rokopisi, kterih društvo do zdaj še nima. Znanih je tacih rokopisov 27. Društvo shranuje 19 rokopisov. — Sporočilo presojevalcev slov. iger povdarja posebno željo, naj bi prestavljalci segali raje po slovanskih igrah in naj bi te predelavali za slovensko gledišče. — Društvene knjige izdajale se bodo pod imenom: „Slovenska Talija“ in izročevale v prodajo vsem knjigarjem, ki se bodo oglasili za to. Konečno je bil sprejet predlog, da se začno koj bralne vaje poslovenjene igre „Tomaž Mor“, ki se bode brala javno.

— *(Priporočilo.)* Gosp. Milic prodaja 4. napeve za „Tantum ergo.“ Te napeve je lepo po muzičnih pravilih za petje in orglje postavil gosp. Belar, učitelj in organist pri sv. Jakobu v Ljubljani. Ker so „Novice“ omenile slovensko mašo, ki jo je zložil tudi gosp. Belar, in je ta maša marsikomu ugajala, morda pravo zadenemo, ako te napeve priporočamo vsem prijatlom in izvedencem cerkvene godbe. Veljajo pa ti napevi 30 kr.; g. Belar ima še nekaj iztisov omenjene slovenske maše, s ktero more organistom postreči. *Σ.*

— *(Grammatik-Humor.)* „Laib. Zeitg.“ je prinesla v našem zadnjem listu natisnjeno sporočilo nekega zdravnika o koleri pod nadpisom „Cholera-Humor“, rekši, da je to sporočilo prejel naš župan ljubljanski. Tega pa „Novice“ nikoli niso rekle, ker „častit župan“ (ein geschätzter Bürgermeister) ni to, kar „častiti župan“ (der geschätzte Bürgermeister.) In tako se je „Cholera-Humor-u“ pridružil „Grammatik-Humor.“

— *(Poberki iz raznih časnikov.)* V časniku „Debatte“ je obiral te dní „nekdo“ mestno policijo, češ, da cel dan ni zapazila neke čečkarije na J. hiši v St. Peterskem predmestji. Ta „nekdo“, kteremu je posebno mestna policija trn v peti, ne vé, da mala množica mestnih policajev tem manj mora biti povsod pričujoča in vsevidijoča, ker še celó obilna dunajska cesarska ne ubrani in ne pozvé obilih hudodelstev, ki se jej — kakor vsaki dan beremo v dunajskih časnikih — prav pred nosom godijo. Nasproti temu „Debattinemu“ čudenju pa to še tem bolj čudno, da oni drž. policijni organi, ki skozi te ulice hodijo na kolodvor in nazaj in sicer bistro oko imajo, niso sami pred zapazili onega napisa, ali, kar bi še bolje bilo, pisalca samega, da bi se iz-

*) Tudi mi pravimo: hvala pametnim možém! Vred.

vedelo za gotovo, kdo da je ta hudobnež ali ta norec, kajti dandanes je tudi to prav lahko mogoče, da kak „dober prijatelj“ slovenskega naroda kaj tacega stori, kar se potem naklada nedolžnim. Pisalca izvedeti, to bi se moralo po naših mislih veliko bolj povdarjati, kakor pa po „Debattino“ abotno obirati mestno policijo, ktera, kolikor je mogoče, storí svojo dolžnost.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Državni zbor na Dunaji se začne zopet 23. dne t. m. Odbori, ki jih je zbor volil pred svojim razhodom, so mu pripravili mnogo gradiva, to je, mu osnovali mnozih postav, in te osnove bode zbor zdaj v pretres vzel. Osnovo za postavo šolsko (to je za postavo ljudskih šol) smo že zadnjič omenili ter rekli, da je ta osnova pravi cvet centralističinega birokratizma; ljudsko šolo hoče vzeti iz nadzorstva duhovščine, ki je pri nas odnekdaj za ljudsko šolo največ skrbela in je sèm ter tjè sama šole snovala, ter jo izročiti c. k. Bezirksvorsteher-jem. Da ta osnova učitelja Hermana ne bode obveljala, moremo tem več se nadjati, ker osnova glavne državne postave, ki jo je tudi že izdelal za to izvoljeni odbor, šolstvo drugače snuje. — Druga postava, ki jo je osnoval dr. Megerle Mühlfeld, je zakonska postava. Hejsasa! hopsasa! to bo dobro na svetu, kadar ne bo več treba v farovž hoditi ženinu zavoljo ženitve, — kadar ne bo nobenih cerkvenih zakonskih zadržkov, — kadar se bo vse poprek ženilo in možilo, in se bo ženil tudi fajmošter in kaplan, benediktin in frančiškan, in se bota mož in žena lahko ločila, ako si nista všeč. Hejsasa, hopsasa! tako svetuje Megerlova postava! Al pustimo šalo na stran in na kratko povejmo jedro obširne nove zakonske postave, ki jo je osnoval poslanec dr. Megerle, eden glavarjev „nemškega liberalizma.“ Na čêlu tej osnovi stojí preklic zakonske postave, ki je bila po vodilih konkordata 1. januarja 1857 vpeljana. Bistvo Megerlove zakonske postave meri na to, da obveljajo pravila državljanskega zakonika (bürgerl. Gesetzbuches); al sè svojo osnovo deleč sega čez ta pravila. Megerlova osnova izročuje vsacemu spolnovanje cerkvenih postav le „na vest“ in „dolžnost vere.“ Po Megerlovi osnovi ni treba cerkvenega oklica ženinov, na njegovo mesto stopi trikratni oklic županov; kdor v cerkvi hoče poroko imeti, naj jo ima; kdor je noče, je tudi prav; zakon je le veljaven tedaj, ako se ženin in nevesta pred županom zavežeta v zakon.*) Cerkvenih zakonskih zadržkov ni nobenih; če ima duhoven že tudi više žegne ali če je menih že obljubo storil za samostan, mu to nima overa biti, da ne bi se mogel ženiti (celó na Francozkem, kjer veljá civilni zakon, se duhoven in menih ne smeta več ženiti!); zakon se more ločiti in druga žena ali drug mož vzeti: 1) po prešeštvu, 2) če je mož ali žena bila za 5 let ali več v ječo obsojena, 3) če je mož ženo ali žena možá hudobno zapustila, 4) če je mož ženi ali žena možu hudó žugala, 5) če se večkrat stepeta, 6) če drug druzega nikakor ne more trpeti. To so nektere glavne stvarí Megerlove osnove, po kteri se zakon kot sakrament formalno in bistveno predrugačuje. S tem saj bo vendar sit vsak liberalec, kajti „Herz, was willst du mehr?“ Gotovo je, ako bi ta osnova obveljala, da se nam razruši vse družno življenje! — Izdelane so še druge osnove državnih glavnih postav. *Prva* določuje splošne pravice vseh državljanov (to je, vseh ljudí, ki spadajo v naše cesarstvo), kteri imajo svoje zastopnike v dunajskem državnem zboru. Naj iz te osnove povemo nektere oddelke, ki se tako-le glasijo: Pred postavo so si vsi državljani enaki. Vsak državljan more na vsakem kraji stanovati, posestvo imeti itd. Vsacemu je pot prošnje (peticije) odprta. Verska in vestna sloboda je vsakemu zagotovljena. Državljanske in politične pravice niso odvisne od vere. Nobeden se ne sme siliti h kakemu cerkvenemu delu ali h kaki cerkveni svečanosti. Veda in nauk sta slobodna. Vsi narodi države vživajo enake pravice, in vsak narod ima nedotakljivo pravico do tega, da si varuje svojo narodnost in skrbí za svoj jezik. V takih deželah, kjer biva več narodov, se osnovajo javne šole tako, da brez sile učiti se druzega deželnega jezika, tudi tisti narod, ki ga je manj v deželi, dobí pripomočke omikati se v svojem jeziku. Za učni jezik v javnih ljudskih in srednjih šolah se rabi tisti jezik, ki ga v državnih šolah država, v deželnih dežela in v občinskih občina (srenja) odloči. Verski nauk v ljudskih šolah oskrbuje duhovščina. Glavno vodstvo nad vsemi učilnicami pristaja državi. Časniki ne smejo biti pod cenzuro. — *Druga* osnova glavne postave zadeva izpeljevanje vladne oblasti. V tej nahajamo le-to odločbo: Kadar cesar nastopi vladarstvo, prisega vpričo obojnega državnega zbora v to, da bode zvesto spolnoval glavne postave in po njih vladal. — *Tretja* osnova glavne postave odločuje izpeljevanje sodniške oblasti. Po tej nehajo vse vojaške sodnije in 1. januarja 1869 prestopijo v civilne; sodniki so v sodstvu samostojni in neodvisni; sodnije so ločene od političnih oblasti; o teških hudodelstvih in pri vseh političnih in po časnikih storjenih hudodelstvih in pregreških razsojajo porotnice (sodbe po prisežnih možéh), ali je kdo kriv ali ne. — *Četrta* osnova glavne postave zadeva ustanovljenje državne sodnije. — Kmalu, ko se začne državni zbor, pridejo vse te osnove njemu v obravnavo, in takrat bomo videli, kaj bode iz njih. — Po dunajskih časnikih je račun za skupne državne stroške neki ta, da Ogerska plača 52 milijonov, druge dežele pa 206 milijonov. Lepa poravnava! — Presvitli cesar s cesarico potuje neki prve dni oktobra v Pariz. — O novih ministrih je zopet vse tiho. — V Inspruku je bil zbor katoličanov, kterega so se iz Ljubljane udeležili gospodje dr. Vončina, L. Jeran, D. Heidrich in T. Zupan. — V Genevi je bil zbor mirú; Garibaldi mu je bil častni predsednik; zborovanje je bilo tako viharno, da je bilo bolj vojni kakor miru podobno. — Teško je po pripravah uganiti, kdo se bolj pripravlja za boj: Francoz ali Prus. — Prihodnji mesec je poroka kralja grškega z rusko princesinjo Olgo.

*) Nekako tako je glasoviti rokonač stari Grega poročal v borštih svoje ljudí.

Listnica vredništva. Gosp. J. Pr. na Vrhp: Za danes prekasno; gotovo drugi pot.

Žitna cena

v Ljubljani 14. septembra 1867.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 5 fl. 45. — banaške 6 fl. 10. — turšice 3 fl. 82 — soršice 4 fl. 80. — rži 3 fl. —. — ječmena 2 fl. 50. — prosa 2 fl. 50. — ajde 2 fl. 60. — ovsa 1 fl. 50.

Kursi na Dunaji 17. septembra.

5% metaliki 57 fl. — kr.	Ažijo srebra 121 fl. 25 kr.
Narodno posojilo 65 fl. 50 kr.	Cekini 5 fl. 89 kr.

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.